

Nr 27.

Av herr **Fast**, om överflyttning till utrikesutskottet av granskningen av statsrådsprotokollen i utrikesärenden.

Den kontroll, som genom konstitutionsutskottet utövas över statsrådets ämbetsverksamhet, är, enligt vad erfarenheten givit vid handen, föga effektiv, i vad angår handläggningen av utrikesärenden. Detta är ganska naturligt. Statsrådsprotokollen i dessa ärenden och de handlingar i övrigt, som utskottet är berättigat att utbekomma, kunna icke giva utskottet mer än ytterligt ofullständig upplysning om den av regeringen förda utrikespolitiken samt om de omständigheter och de motiv som varit bestämmande för denna. Utskottet saknar därför säkra utgångspunkter för ett bedömande av statsrådets verksamhet. Naturligt är ock, att då anmälningar enligt RF § 107 kunde ifrågakomma, utskottets medlemmar ofta tillbakahållas dels av ovissheten, i vad mån regeringens åtgärder stödja sig på rådslag av utrikesnämnden, dels av farhågor för att anmärkningar kunna medföra ogynnsamma utrikespolitiska återverkningar, vilkas räckvidd utskottets ledamöter med sin ofullständiga orientering i utrikespolitiska angelägenheter icke alltid kunna bedöma. I den mån, trots dessa tillbakahållande faktorer, anmärkningar göras av utskottet eller yrkades om sådana reservationsvis anmälas, ligger den möjligheten närmare till hands än på andra områden, att anmärkningarna och reservationerna visa sig förfelade, såsom grundade på otillräckliga informationer.

Den tanken inställer sig då, att granskningen av statsrådsprotokollen i utrikesärenden kunde anförtros åt utrikesutskottet, vars ledamöter såsom tillika ledamöter av utrikesnämnden hava en långt mera ingående kännedom om utrikesärendena och helt andra möjligheter att överblicka och bedöma dessa. Tanken är icke ny. Redan i en motion 1917 föreslogs inrättande av ett utrikesutskott med uppgift bland annat att övertaga granskningen av statsrådsprotokollen i utrikesärenden. I ett betänkande med förslag angående vissa ändringar i riksdagens arbetsformer (1931) framlades ett förslag av i huvudsak enahanda innehåll.

Frågan har så till vida kommit i ett nytt läge sedan 1931, som det 1937 inrättade utrikesutskottet, mot vad 1931 års kommittéförslag avsåg, enligt grundlagens bud består av samma ledamöter som utrikesnämnden. Skälen för kontrollens överflyttande till utrikesutskottet hava därigenom vunnit i styrka. Det kan icke, såsom stundom sagts, anses vara något oegentligt, att samma

personer, som i utrikesnämnden givit konungen råd, sedermera granska utrikesärendenas behandling och inför riksdagen anmäla vad de därvid iakttagit. Många frågor berörande utrikespolitiken hava över huvud ej varit föremål för nämndens handläggning. Och även om det, vad de övriga angår, kan anses vara en självklar sak, att den som i utrikesnämnden tillstyrkt en åtgärd icke sedermera kan komma att klandra den såsom ledamot av utskottet, är detta icke tillräckligt skäl mot att utrikesutskottet övertager kontrollen av utrikesärendenas handläggning. Om ledamöter av utrikesnämnden, som i utrikesnämnden motsatt sig vissa åtgärder, vid statsrådsprotokollens granskning frambära kritik mot dessa, kan detta — förutsatt att nödvändiga krav på diskretion upprätthållas — icke möta några betänkligheter. Snarare kan man säga, att det ofta hörda önskemålet om närmare kontakt mellan utrikesnämnden och riksdagen därmed på ett ganska naturligt sätt kan tillgodoses.

För överflyttande av utrikesprotokollens granskning till utrikesutskottet talar naturligtvis främst den omständigheten att dess ledamöter äga en mera ingående kännedom om utrikesärendena än konstitutionsutskottet. Det finnes sålunda efter en sådan överflyttning större sannolikhet för att vad som förtjänar kritik blir utsatt för sådan och att kritiken då får vederbörlig tyngd, medan å andra sidan risken för misstag grundade på otillräcklig information minskas. Även i så måtto torde utrikesutskottets granskning kunna bliva effektivare än konstitutionsutskottets, att regeringen måhända kan antagas bliva villigare att tillhandahålla detta utskott, vars ledamöter tillika såsom ledamöter av utrikesnämnden redan äga närmare kännedom om utrikespolitiken, sådana handlingar av vilka det för sitt granskningsarbete är i behov.

I vad mån den ifrågasatta omläggningen i övrigt kan tänkas påverka förhållandet mellan regering och riksdag är svårt att bedöma. Det förefaller emellertid ej osannolikt, att regeringen, i vetskap om utskottets befogenhet att utkräva ansvar, kan känna sig manad att i allt större utsträckning taga utrikesnämnden till råds.

Vid utformandet av grundlagsbestämmelser i ämnet torde det i 1931 års betänkande framlagda förslaget kunna tagas till utgångspunkt. På de särskilda spörsmål, som därvid uppkomma, torde det ej vara anledning att här närmare ingå. Dock bör framhållas, att gränsdragningen mellan utrikesutskottets och konstitutionsutskottets befogenheter tarvar närmare övervägande, med beaktande av att ärenden av utrikespolitisk innebörd förekomma även inom andra departement än utrikesdepartementet. Huruvida alltjämt vissa protokoll böra kunna undandragas granskning (se RF §§ 9, 105) och, om så är, under vilka förutsättningar de skola utlämnas, får likaledes övervägas. Uppmärksamhet torde också böra ägnas åt frågan, på vad sätt utskottet vid utövningen av sin granskningsverksamhet bör vara förbundet till tystnadsplikt; frågan är, i vad mån tystnadsplikt skall bero av utskottets eget bedömande (jfr beträffande konstitutionsutskottet RO § 38 mom. 5) eller jämväl av Kungl. Maj:ts föreskrif-

ter (jfr beträffande utrikesutskottet RO § 37 mom. 3 och beträffande utrikesnämnden RF § 54 st. 3).

Med stöd av vad nu anförts hemställes,

att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förslag till 1948 års riksdag om grundlagsändringar i syfte att överflytta granskningen av statsrådsprotokollen i utrikesärenden till utrikesutskottet.

Stockholm den 16 januari 1947.

Erik Fast.
